

csak kell vigyázni, hogy a gépkocsik össze ne ütközzenek egymással vagy a villamosokkal. De nagy gondot okoz ám a járművek helyes irányítása a *közlekedési rendőrnek* is!

Milyen jó a mai embernek! Egy-két nap alatt akár az egész országot is bejárhatja. Mindenütt kocsit, vonat, villamos és gépkocsi várja az embert. A mérföldjáró eszímára már senki sem gondol. Hanem azt a híres-nevezetes barkácsoló embert annál inkább emlegetik mindenfelé.

— Nagyon okos ember volt! — mondják róla.

Mindig eszünkbe jut, mikor szekeret, kocsit látunk! Bizony, hogyha ez az okos ember a gördülő kereket ki nem találja, még most is az apostolok lován utazhatnánk!

(Sugár Béla olvasmánya nyomán.)

III. Összefoglalás. Kérdések alapján az egyes dült szedésű szavak alapján.

1942. november 4. hete.

Helyesírás és nyelvi magyarázat.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A mondat bővítőrészei: a tárgy.

Szemléltetés: Olvasmányon. (Bartóky József: A csorda.)

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A mondat állítmányáról és alanyáról tanultak felújítása.

b) Áthajlás. Vannak azonban olyan mondatok is, amelyekben a két főmondatrészen kívül más mondatrészek is vannak.

c) Ismerkedjünk meg ma ezek egyikével!

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

Ismeritek már olvasmányjaiból Bartóky Józsefet. Milyen olvasmányokat ismertek tőle? (Tanítómeséket.) Ki emlékezik még valmely olvasmányára?

Tőle való ez az olvasmány is, amelyet felolvasok most.

A csorda.

A csorda korán reggel kifelé ballagott a legelőre. Az uton megszólította a barmokat egy kis pintyőke.

— Hé! Nézzétek csak, az a szegény öreg ember azzal a vézna kis tehénkéjével milyen keservesen szántogatja a földjét. Bizony segíthetne neki valaki közületek!

— No, hallod — feleltek a barmok, — csak nincsen olyan bolond közöttünk, ki akkor is dolgoznék, mikor nem kénytelen vele!

Ezzel a barmok tovább mentek. A kis pintyőke követte őket. A legelőre kiérkezvén, a barmok nagy mohósággal nekiestek a selymes fűnek: se láttak, se hallottak, csak eiték.

A pintyőke egyszer csak megint megszólal:

— Ugy-e gyönyörűen danol odafent a pacsirta?

— Nem érünk mi rá madárszót hallgatni — feleltek a csordabeliek — sietnünk kell az evéssel, mert egész éjtszaka nem ettünk!

Delelőre elhevert a csorda. Alighogy elhelyezkedtek, megszólalt a pintyőke:

— Látjátok-e amott a délibábot?

— Eh — szoltak a barmok — hagyj bennünket békén kérődzni!

Este, mikor hazafelé cihelődtek, a pintyőke megszólalt:

— Ime, feljött már az esthajnali csillag! Nézzétek, milyen gyönyörűségesen ragyog!

— Mi már csak azt nézzük, — motyogták álmosan a barmok — hogy minél előbb haza jussunk s alhassunk!

— Egyet kérdeznék tőletek! — szolt a pintyőke a hazafelé indulók után — ha nektek nem kell a munka öröme, a pacsirtaszó zengése, ha nem kell a fenséges sas, a játékos délibáb, a ragyogó csillag, s amíg elevenek vagytok nap-nap után, egyformán egyebet sem tesztek, csak folyton esztek, üsztok, kérődztek s alusztok, — akkor óh, ti szegény barmok: mikor éltek ti voltaképpen?!

A csordabeliek erre már nem is feleltek, csak ballagtak jóllakottan, lomhán, álmosan hazafelé.

b) Az olvasmány tárgyalása. Mire figyelmeztette a kis pintyőke a csordát? (Arra, ami az életben szép: a pacsirta dalára, a munka gyönyörűségére, amit munkánk becsületese elvégzése után érzünk, a csillag ragyogására.) Mit válaszoltak erre a csordabeliek? (Nem érünk mi rá madárszót hallgatni, sietnünk kell az evéssel, mert egész éjtszaka nem ettünk, kérődzni akarunk, fáradtak és álmosak vagyunk.) Hogyan kiáltott fel végül a pintyőke ennyi közöny láttára? („Óh, ti szegény barmok, mikor éltek ti voltaképpen?“) Mit gondoltok, miért kiáltott fel így a pintyőke? (Sajnálta őket, hiszen az élet nemcsak evésből, ivásból és alvásból áll, hanem a lelkünknek is meg kell adnunk a táplálékát: a szépet. Mik a világ szépségei? A pacsirta dala, a csillag ragyogása, a virág és minden, amit ugyan megenni, meginni nem lehet, de ami mégis örömmel tölt el bennünket.)

Bartóky József valóban a pintyőkére és a csordára értette azt, amit ebben a tanítómésében mondott? Beszél a pintyőke? Gyönyörködhetnek a barmok a délibáb játékában? (Nem.) Az író az embereknek írta ezt a mesét. A pintyőkék a költők, írók, művészek, akik megmutatják az embereknek a világ szépségeit, amit azok maguktól nem vennének észre. A barmok azok a szerencsétlen emberek, akik nem tudnak örülni a virágnak, a napsugárnak, a pacsirta dalának, hanem születésüktől halálukig úgy élnek, akár a barmok. Ezért sajnálatra méltó valóban az ilyenek élete.

c) A tárgy.

Nézzük most ennek a mesének a második mondatát:

Az uton megszólította a barmokat egy kis pinyőke.

Mi történt? Mit csinált a kis pinyőke? Ez a mondat állítmánya (megszólította.) Ki szólította meg a barmokat? (A pinyőke.) Milyen mondatrész ez? (Alany.)

A mondat két főrésze azonban nem mindig elég ahhoz, hogy mindent megtudjunk, amit tudnunk kellene. A mondat értelmét más mondatrészekkel is ki kell bővítenünk.

Itt például azt kérdezzük először is: *Kit* vagy *kiket* szólított meg a pinyőke? Kikre vonatkozik a megszólítás? Melyik szóval felelhetünk meg erre a kérdésre? (A barmokat.)

Úgy mondjuk, ez a mondat *tárgya*, mert a viselkedés, vagyis a megszólítás a barmokra vonatkozik. Ők a megszólítás tárgyai.

Begyakorlás. Keressünk más mondatokat is, amelyekben hasonló mondatrész van.

Az a szegény öreg ember milyen keservesen szántogatja a földjét.

A kis pinyőke követte őket.

Nem érünk mi rá madárszót hallgatni.

Látjátok-e amott a délibábot?

Egyet kérdeznék tőletek?

(Az egyes példamondatokat elemezzük s rávezetjük a tanulókat a tárgy felismerésére.)

III. *Összefoglalás.* A mondat tárgya mindig az a szó, amelyre az állítmány cselekvése irányul, vonatkozik. Jele legtöbbször -t. (barmok-a-t, madárszó-t, ök-e-t). A tárgyra ezekkel a kérdésekkel kérdezzük: *kit? mit? kiket? miket?*

Házi feladat: írják le néhány mondatban, mit csinálnak délután. Jelöljék meg e mondatokban az állítmányt, alanyt és a tárgyat.

1942. november 3. hete.

Földrajz.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Dunántúl felszíne.

Szemléltetés: térkép, táblai rajz, homokasztal, képek.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A Kis-Alföldről tanultak összefoglalása, felújítása és számonkérése.

b) Ismerkedjünk meg most hazánk egy másik szép tájával, a kies Dunántúllal.

II. *Tárgyalás.* a) Dunántúl fekvése.

Merre van községünkötől? (Tájékozódás a térképen, valóságban.) Merre, milyen irányban kell haladnunk, hogy odaérjünk? Keressük meg most a térképen! A Dunántúl a Duna jobbpartján, délen a Drávaig, nyugaton az Alpokig terjed.